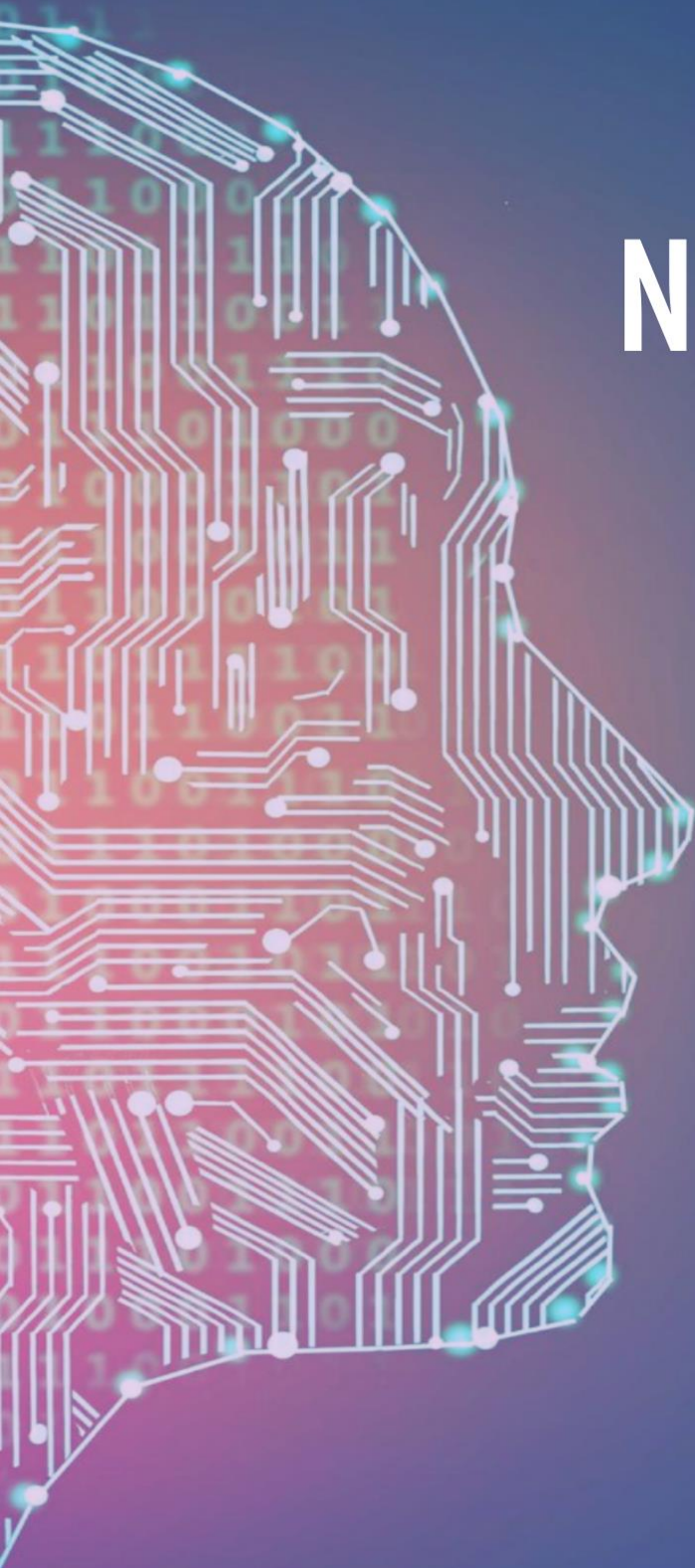

<https://natscience.jdpu.uz/>

Journal of
Natural science
№ 1(10) 2023

Chemistry
Biology
Geographyu

<u>ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ</u>	<u>ТАҲРИРИЯТ АЪЗОЛАРИ</u>
<p>Бош муҳаррир – У.О.Худанов т.ф.н., доц.</p> <p>Масъул котиб- Ш.Урозов</p>	<p><u>Бош муҳаррир</u> Худанов Улугбек Ойбутаевич, доц., к.т.н.</p> <p><u>Тахририят аъзолари:</u></p> <ol style="list-style-type: none">1. Яхшиева З- к.ф.д., профессор ЖДПУ2. Шилова О.А.-к.ф.д., профессор. И.В. Гребенщиков номидаги Россия ФА Силикатлар кимёси институти3. Маркевич М.И. -ф.м.ф.д.. профессор. Беларусия ФА4. Elbert de Josselin de Jong- профессор, Нидерландия5. Анисович А.Г.- ф.м.ф.д..профессор. Беларусия ФА6. Кодиров Т- к.ф.д., профессор ТКТИ7. Абдурахмонов Э– к.ф.д., профессор СамДУ8. Насимов А-к.ф.д., профессор СамДУ9. Сманова З.А.-к.ф.д., профессор ЎзМУ10. Мавлонов Х-б.ф.д.,проф ЖДПУ11. Қутлимурудова Н.Х-к.ф.д., доц. ЎзМУ12. Нуралиева Г.А.-доц.ЎзМУ13. Султонов М.М.-к.ф.д.,доц ЖДПУ14. Худанов У.О. – доц., ЖДПУ15. Муродов К.М.- доц. СамГУ16. Абдурахмонов Ғ- доц ЎзМУ17. Янгибоев А-ф.д.(кимё)(PhD), доц ЎзМУ18. Хакимов К –г.ф.н., доц. ЖДПУ19. Азимова Д-б.ф.н. ЖДПУ20. Гудалов М- доц ЖДПУ21. Орзикулов Б.- ф. д. (кимё)(PhD), ЎзМУ22. Хамраева Н-доц. ЖДПУ23. Рашидова К-доц ЖДПУ24. Мурадова Д- доц ЖДПУ25. Инатова М.С.-доц ЖДПУ
<p>Муассис-Жиззах давлат педагогика университети</p>	
<p>Журнал 4 марта чиқарилади (ҳар чоракда)</p>	
<p>Журналда чоп этилган маълумотлар аниқлиги ва тўғрилиги учун муаллифлар масъул</p>	
<p>Журналдан кўчириб босилганда манбаа аниқ кўрсатилиши шарт</p>	

Жиззах давлат педагогика университети Табиий фанлар факултети

Табиий фанлар-Journal of Natural Science-электрон журнали

<https://natscience.jdpu.uz>

**KUMUSH TOVON BALIG'I- CARASSIUS AURATUS NING BIOLOGIYASI
VA TURLI MUHIT SHAROITIGA MOSLASHISHI.**

Sindorov Abdumo'min O'rolbek o'g'li -o'qituvchi

Yusupov O'ktam Abduvali O'g'li -talaba

Jizzax davlat pedagogika universitetida

Annotatsiya: Bizning olib borgan kuzatuvlarimizda, turli muhit sharoitiga ega suv havzalaridan olingan baliq Kumush tovonbaliq; karpsimonlar oilasining bir turi bo'lib, Yevropa va Osiyoda keng tarqalgan

Kalit so'zlar: Kumush tovonbaliq; morfometrik kichik; nisbatan chidamli;Uvildiriq; sirkulyatsiyas;

Abstract: In our observations, fish taken from water bodies with different environmental conditions, silver mullet; is a species of the carp family, widely distributed in Europe and Asia

Keywords: silver heeler; morphometrically small; relatively resistant; tolerant; circulation;

Резюме: В наших наблюдениях рыба, добытая из водоемов с различными экологическими условиями, кефаль; вид семейства карповых, широко распространенный в Европе и Азии

Ключевые слова: серебряный хилер; морфометрически небольшой; относительно устойчивый; толерантный; обращение;

Tanasining uzunligi 20-30 sm gacha og'irligi 2 kg gacha boradi. 3-4 yoshda jinsiy voyaga yetadi. Urchish davri aprel oyidan to iyungacha davom etadi. Uvildiriqlarini 2 portsiyaga bo'lib tashlaydi. Serpushligi 40- 420 ming uvuldriq atrofida. Partenogenetik yo'l bilan ko'payadi, suv organizmlarining barcha guruhlari, detrit, suv o'tlari, o'simlik urug'lari va yuqori o'simliklarning qismlari bilan oziqlanadi hamda yuqumli kasalliklarga nisbatan chidamli bo'ladi [3].

Bizning olib borgan kuzatuvlarimizda, turli muhit sharoitiga ega suv havzalaridan olingan baliq Kumush tovonbaliq; karpsimonlar oilasining bir turi bo'lib, Yevropa va Osiyoda keng tarqalgan [1]. Amudaryo, Sirdaryo, Qashqadaryo, Zarafshon daryolarining o'rta va quyi oqimlari suv havzalariga 1951 yili Moskva viloyati Savin baliqchilik xo'jaligidan keltirilib iqlimlashtirilgan [2].

Tanasining uzunligi 20-30 sm gacha og'irligi 2 kg gacha boradi. 3-4 yoshda jinsiy voyaga yetadi. Urchish davri aprel oyidan to iyungacha davom etadi. Uvildiriqlarini 2 portsiyaga bo'lib tashlaydi. Serpushligi 40- 420 ming uvuldriq atrofida. Partenogenetik yo'l bilan ko'payadi, suv organizmlarining barcha guruhlari, detrit, suv o'tlari, o'simlik urug'lari va yuqori o'simliklarning qismlari bilan oziqlanadi hamda yuqumli kasalliklarga nisbatan chidamli bo'ladi [3].

Bizning olib borgan kuzatuvlarimizda, turli muhit sharoitiga ega suv havzalaridan olingan baliq turlari, baliqchilik xo'jaliklarida, suv omborlarida va daryolarida kumush tovon balig'ining o'sish tezligi va biologik hususiyatlari hamda morfometrik ko'rsatkichlari bir biridan farq qilishi kuzatildi.

Masalan, ushbu baliq turining Jizzax suv ombori va Sirdaryo suv havzasidan tutilgan individlarning o'sish tezligiga, baliqchilik xo'jaliklari ko'llaridan tutilgan tovon baliqlarning o'sish tezligiga nisbatan yuqori ekanligi aniqlandi. Daryo va suv omboridan tutilgan tovon baliqlarning o'sish tezligi birinchi yoshida hamda jinsiy voyaga yetishi ham ayniqsa yuqori bo'lishi aniqlandi.

Bu holat ushbu suv havzalarida tovon balig'ining o'sishi va rivojlanishi uchun juda qulay sharoit mavjud ekanligini ko'rsatadi.

Sun'iy baliqchilik xo'jaliklarida esa tovon baliqlarning o'sish tezligi va muhit sharoitiga moslashishi juda sekinlik bilan borishi va oqibatda ular daryo va suv omborlaridagiga nisbatan ancha morfometrik kichik o'lchamda bo'lishligi tajribada aniqlandi. Bu holat shuni ko'rsatadiki, baliqlar qabul qilayotgan ozuqaning ko'p qismi baliqlarning reproduktiv mahsulotlariga sarflanadi va natijada ularning o'sish va semizlik koeffitsenti ya'ni mahsuldorligi sekinlashadi.

Baliqchilik xo'jaliklarida tovonbalig'ini kichik o'lchamlarda bo'lib qolayotganligining asosiy sabablaridan biri, bu yerdagi ko'llar tabiiy sharoitining ushbu baliq turi uchun qoniqarli emasligidir. Ya'ni ushbu sun'iy baliqchilik hovuzlar sayoz bo'lganligi uchun ulardagi suvning tez isishi va suv sirkulyatsiyasining juda pastligi kislorod yetishmasligiga olib keladi. Bu esa baliqlarning o'sishiga va morfometrik ko'rsatkichlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Respublikamizning turli hududlarida joylashgan va ko'llarining o'lchamlari bo'yicha farq qiladigan turli baliqchilik xo'jaliklarida tovon baliqlarining o'sish tezligi bilan bir-biridan farq qilishligi aniqlandi. turlari, baliqchilik xo'jaliklarida, suv omborlarida va daryolarida kumush tovon balig'ining o'sish tezligi va biologik hususiyatlari hamda morfometrik ko'rsatkichlari bir biridan farq qilishi kuzatildi.

Masalan, ushbu baliq turining Jizzax suv ombori va Sirdaryo suv havzasidan tutilgan individlarning o'sish tezligiga, baliqchilik xo'jaliklari ko'llaridan tutilgan tovon baliqlarning o'sish tezligiga nisbatan yuqori ekanligi aniqlandi. Daryo va suv omboridan tutilgan tovon baliqlarning o'sish tezligi birinchi yoshida hamda jinsiy voyaga yetishi ham ayniqsa yuqori bo'lishi aniqlandi.

Bu holat ushbu suv havzalarida tovon balig'ining o'sishi va rivojlanishi uchun juda qulay sharoit mavjud ekanligini ko'rsatadi.

Sun'iy baliqchilik xo'jaliklarida esa tovon baliqlarning o'sish tezligi va muhit sharoitiga moslashishi juda sekinlik bilan borishi va oqibatda ular daryo va suv omborlaridagiga nisbatan ancha morfometrik kichik o'lchamda bo'lishligi tajribada

aniqlandi. Bu holat shuni ko'rsatadiki, baliqlar qabul qilayotgan ozuqaning ko'p qismi baliqlarning reproduktiv mahsulotlariga sarflanadi va natijada ularning o'sish va Kumush tovonbaliq; ya'ni mahsuldorligi sekinlashadi.

Baliqchilik xo'jaliklarida tovonbaliq'ini kichik o'lchamlarda bo'lib qolayotganligining asosiy sabablaridan biri, bu yerdagi ko'llar tabiiy sharoitining ushbu baliq turi uchun qoniqarli emasligidir. Ya'ni ushbu sun'iy baliqchilik hovuzlar sayoz bo'lganligi uchun ulardagi suvning tez isishi va suv sirkulyatsiyasining juda pastligi kislorod yetishmasligiga olib keladi. Bu esa baliqlarning o'sishiga va morfometrik ko'rsatkichlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Respublikamizning turli hududlarida joylashgan va ko'llarining o'lchamlari bo'yicha farq qiladigan turli baliqchilik xo'jaliklarida tovon baliqlarining o'sish tezligi bilan bir-biridan farq qilishligi aniqlandi.

Tana uzunligi, sm	Tana massasi, g	Voyaga yetish koeffitsenti%	Ko'payish mahsuldorligi		Olingan na'muna soni
			absolyut	Nisbiy	
15,5-17,6	67-110	9,5-12,4	1107-1315	12,9-20,4	7
17,6-20,0	110-158	9,2-12,6	1310-2115	14,4-23,0	5
20,5-24,2	160-216	7,5-16,5	2345-6436	13,2-22,0	13
24,5-27,2	218-265	9,3-12,3	4180-7802	10,6-21,1	4

Yuqoridagilardan xulosa qilib aytish mumkinki, turli tipdagi suv havzalari: daryo, suv ombori va ko'llaridan tutilgan barcha tovon baliqlari, turlicha o'lchamlarga ega bo'lishligiga qaramasdan, bir vaqtda- 2 yoshda jinsiy voyaga yetadi. hamda ushbu baliqlarning turlicha tezlikda o'sishiga va turli o'lchamda bo'lishiga qaramay bir xil yoshda adaptatsion imkoniyatini nomoyon qila olishligi, kumush tovonbaliqlarning yuqori biologik moslashuvchanlik darajasiga ega ekanligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ruyxati:

1. T. Zoxidov. Zoologiya entsiklopediyasi. O'zbekiston "Fan" nashriyoti 1979.- 90-91 b.

2. I. Mirabdullaev, U. Mirzaev, A. Kuzmetov, Z. Kimsanov. O'zbekiston va qo'shni hududlar baliqlari aniqlagichi. Toshkent-2011. 32-33 b.
3. S. Husenov, D. Niyozov, G' Sayfullaev. Baliqchilik assolari. 201 b.
4. D. Shoximardonov. Mintaqalarda baliqchilikni rivojlantirish. Toshkent-2010. 50-51 b